

Kvalitetsgranskning
Rapport 2012:3

Mer än vad du kan tro

Religionskunskap i gymnasieskolan

Skolinspektionens rapport 2012:3

Diarienummer 40-2011:1445

Stockholm 2012

Foto sidan 4: Undervisning om judendom, Fredrika Bremergymnasiet Erika, Haninge kommun

Fotograf: Monica Ryttmarker

Innehåll

Sammanfattning	6
1. Inledning	8
2. Granskningens resultat	10
2.1 Tillvaratar inte möjligheten att låta olika moment stärka varandra	10
2.2 Att nå de existentiella frågorna är väsentligt för måluppfyllelsen	14
2.3 Måluppfyllelsen blir beroende av enskilda lärares skicklighet	19
3. Avslutande diskussion	24
3.1 Analys och fördjupning	24
3.2 Utgå mer från elevernas intressen och erfarenheter	25
3.3 Bra undervisning motverkar fördomar	25
3.4 Särskilt stöd	26
3.5 IT-verktygen möjlighet	26
4. Syfte och frågeställning	27
5. Metod och genomförande	28
6. Referenser	29
7. Bilagor	31

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag och att visa på framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot skolhuvudmäns och skolors insatser för religionskunskap i gymnasieskolan. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 28 kommunala skolor och de 19 fristående skolor som har granskats och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka skolor som granskats framgår i bilaga.

Resultaten visar framför allt att undervisningen i religionskunskap A och 1 i allt väsentligt sker i förhållande till styrdokumentens krav. Eleverna upplever att kursen är intressant när den förutom kunskaper om religioner och andra livsåskådningar, även ger dem möjlighet att utvecklas som individer. För elever med uttalat ointresse och negativ förförståelse tenderar dock undervisningen att ge mindre utrymme till detta, vilket blir kontraproduktivt.

Projektledare för kvalitetsgranskningen har varit Elisabeth Porath Sjöö, Skolinspektionen i Lund.

Stockholm 2012

Ann-Marie Begler
Generaldirektör

Björn Persson
Avdelningschef

”De flesta lärare använder sig av sina tidigare erfarenheter ...”

De flesta lärare använder sig av sina tidigare erfarenheter av vad som brukar intressera elever när de planerar och genomför religionskunskapskursen. Men endast några lärare har strukturerade metoder för att ta reda på den specifika elevgruppens intressen och behov. De låter till exempel eleverna vid kursstarten skriftligt besvara frågor som de sedan använder som utgångspunkt för sin planering. Det kan också inleda varje nytt moment till att ta reda på vad eleverna redan kan inom området och vilka intressen som finns i elevgruppen.

Läraren vid Aranäsgymnasiet i Kungsbacka kommun skriver till exempel en minneskarta på tavlan utifrån det som eleverna drar sig till minnes och utifrån vad de säger att de vill veta mer om. Eleverna får med den metoden hjälp att upptäcka att de faktiskt kan mer om religionen än de först trodde och läraren får hjälp att planera upplägget så att elevernas intressen och erfarenheter tillvaratas.

Vissa elever har negativa förväntningar på kursen, därför att den ska behandla religioner och utifrån hur de upplevde religionskunskapsundervisningen i grundskolan. De upplever heller inte kursen som relevant.

Fler män än kvinnor upplever att kursen inte är relevant.

Likaså fler elever på yrkesförberedande program/yrkesprogram än på studieförberedande program/högskoleförberedande program.⁹

Av de lektioner som Skolinspektionen observerat ägnas tiden mer åt förmedling av olika religioners generella uttryck och kännetecken på yrkesförberedande program/yrkesprogram. I mindre utsträckning ägnas tiden åt övningar där eleverna analyserar religioner utifrån olika tolkningar och perspektiv.

Som beskrivits närmare i avsnitt 2.1.1 berättar lärare i intervjuerna att de inte uppfattar att eleverna skulle klara av uppgifter av analyserande karaktär och att de därför förenklar genom att ägna sig åt förmedling av baskunskaper. Undervisning i grupper där det finns en större andel elever med uttalat ointresse riskerar alltså att bli mer faktaorienterad, vilket är den undervisning som granskningen visar att eleverna finner mindre intressant. Detta tillvägagångssätt innebär att elever med negativa förväntningar också får en undervisning som överensstämmer med deras negativa förförståelse, vilket inte gynnar deras möjligheter att nå målen för kursen eller de högre betygen. Det är väsentligt att lärare vågar och förmår inspirera och utmana alla elever utifrån den nivå de befinner sig på.

Elever och lärare berättar att det i högre utsträckning kan råda en tuff jargong i grupper med övervägande män och i elevgrupper på yrkesförberedande program. Även denna bild styrks av observationerna och elevenkäterna. Det är i högre grad dessa undervisningsgrupper där elever upplevt sig kränkta av andra elever på religionskunskapslektionerna och där inspektörerna ser bristande studiero.¹⁰

En tolkning är att lärare, mer eller mindre medvetet, prioriterar faktabetonade genomgångar för att skapa ordning och undvika att eleverna gör intolleranta uttalanden. Genom att göra så ger inte skolan samma möjligheter för dessa elever att utveckla en trygg identitet och medvetenhet om existentiella

⁹ Totalt uppgav 13 procent av eleverna att de inte uppfattar kursen som relevant för dem och deras liv. På yrkesförberedande program/yrkesprogram var det 21 procent av eleverna som uppgav detta jämfört med 11 procent på studieförberedande program/högskoleförberedande program. Det är 8 procent av kvinnorna jämfört med 21 procent av männen som inte uppfattar kursen som relevant.

¹⁰ 4 procent av eleverna uppgav att de upplevt sig kränkta av andras uttalanden.

väcker elevernas nyfikenhet. Därefter visar läraren på målen för kursen och låter eleverna medverka i planeringen.

Det finns lärare som systematiskt arbetar för att tydliggöra målen för eleverna. Läraren kan till exempel bryta ner och konkretisera målen inför varje moment i kursen. Läraren använder sedan dessa i sina samtal med eleverna. I dessa fall handlar det om enskilda lärare som arbetar på ett mer systematiskt sätt, inte att arbetssättet präglar en skola.

De flesta elever upplever att de har inflytande över innehåll och arbetsformer i kursen. Inspektörerna har iakttagit lektioner där elever i viss utsträckning påverkar innehåll och arbetssätt. De får till exempel välja examinationsform, innehållet i en enskild fördjupningsuppgift, eller om en övning ska genomföras i grupp eller enskilt. Lärare är ofta lyhörda för elevernas önskemål och det tillitsfulla klimatet som observerats leder också till att eleverna vill göra det som läraren planerar. Enbart vid enstaka lektioner har inspektörerna sett exempel där eleverna utifrån en förståelse för målen deltar i diskussioner om vilka arbetsformer och vilket innehåll som behövs för att de ska nå god måluppfyllelse. Att eleverna känner tillit till sin lärare är en viktig förutsättning för inflytande, men det är inte tillräckligt för att utveckla deras förståelse för målen och för sin kunskapsutveckling. För att det ska ske behöver lärare arbeta systematiskt med målen och elevernas inflytande över innehåll och arbetsformer.

Eleverna i årskurs 1 upplever i lägre grad än elever i årskurs 3 att läraren efterfrågar deras intresse och att de kan påverka innehåll och arbetsformer. Elevernas uppfattning styrks av att inspektörerna ser en högre andel exempel på elevinflytande i årskurs 3 än i årskurs 1. Vid flera skolor tyder lärarnas uttalanden på att de inte har förväntningar på att elever i årskurs 1 ska kunna utöva inflytande. Lärare tenderar att bortse från att eleverna har gått i en grundskola som aktivt ska verka för ett reellt elevinflytande. Undervisningen i årskurs 1 har följt ämnesplanen och i något fall säger lärare att de uppfattar ämnesplanen som mer styrande än kursplanen. Därför har de inte gett samma utrymme för elevinflytande som tidigare. En sådan uppfattning saknar grund.¹¹

2.3.3 | Ett systematiskt arbete med särskilt stöd saknas ofta

Religionskunskapslärare arbetar, med något undantag, aktivt för att möta eleverna utifrån deras behov inom ramen för undervisningen. Många gånger räcker det inte för att stödja eleverna till goda resultat. I en del skolor är det dock den enda form av stödinsats som finns att tillgå inom religionskunskapskursen.

Religionskunskapslärarna anpassar i hög utsträckning undervisningen utifrån de behov som eleverna har. Eleverna berättar att lärarna anstränger sig för att hjälpa dem, och att de uppskattar lärare som med hjälp av exempelvis drastiska och roliga exempel får dem att förstå viktiga poänger i undervisningen. På lektionerna har inspektörerna sett flera exempel hur lärare hjälper elever som har svårt att komma igång med sitt arbete genom att exempelvis vänligt kontrollera om de har förstått uppgiften. Lärare anpassar ofta examinationsformerna utifrån elevernas behov. Vid många skolor finns lärarna

¹¹ Skolverkets kommentarmaterial till religionskunskap i gymnasieskolan.

tillgängliga utanför den ordinarie lektionstiden, ibland genom att lärarna i sitt schema har vissa stödlektioner inlagda. Inspektörerna ser vid flera skolor enskilda elever som har tekniska hjälpmedel.

Vid knappt hälften av de besökta skolorna konstaterar inspektörerna att arbetet med stöd inom religionskunskapsundervisningen sker helt i enlighet med skollagens krav. Det handlar om kraven att stödbehov ska utredas, att det upprättas åtgärdsprogram om utredningen visar att det behövs och att det finns tillgång till specialpedagogisk kompetens för elever som behöver det.

Vid övriga skolor saknas detta strukturerade arbete delvis eller helt. Det kan handla om att skolan saknar tillgång till specialpedagogisk kompetens, att läraren upplever sig stå ensam i att avgöra vilka stödåtgärder en elev ska ha eller att åtgärdsprogram inte används inom religionskunskapskursen. Rektorer berättar att det sällan är någon elev som enbart har svårt att nå målen i religionskunskapskursen och att det därför finns åtgärdsprogram för eleverna på övergripande nivå. Religionskunskapslärarna upplever dock sällan att de får del av dessa, och att de inte rådgör med någon som har specialpedagogisk kompetens om hur de bör anpassa sin undervisning för att eleven ska nå målen.

Det stöd som ges tenderar att bygga på att eleven själv engagerar sig och tar ansvar för sina studier. Till exempel genom att eleven efter lektionstid ska gå till en annan lärare eller skola för att få stödundervisning. Det kan också handla om att eleven erbjuds omprovstillfälle i muntlig eller skriftlig form, men inte något stöd för sin inläring till detta omprovstillfälle. Denna typ av stödinsatser hjälper inte elever med bristande självdisciplin eller hög frånvaro. För dessa elever saknar skolorna stödinsatser, vilket inte är förenligt med skollagens krav.

2.3.4 | Skolorna saknar diskussion om hur IT-verktyg ska användas pedagogiskt

Många gymnasieskolor har utrustat sina lokaler med tekniska hjälpmedel, som projektor och dator. Däremot saknar de flesta skolorna strategier för hur de ska utveckla lärarnas kompetens att pedagogiskt använda sig av IT-verktyg så att det gynnar elevernas kunskapsutveckling. Detta leder till minskad likvärdighet, då teknikanvändningen blir beroende av lärarens initiativ eller kompetens. Alla lärare är inte heller medvetna om de möjligheter som teknikundervisningen ger, som att kunna genomföra virtuella studiebesök i exempelvis kyrkor och heliga rum.

Omkring hälften av skolorna har infört vad de brukar kalla för en-till-en-lösning, vilket går ut på att eleverna har varsin bärbar dator att använda i undervisningen. Vid flera av skolorna är det elever på några av skolans program, alternativt enbart eleverna i årskurs 1, som har fått del av den nya tekniken, medan övriga elever är hänvisade till mer eller mindre välutrustade datorsalar.

Tillgången till datorer varierar även mellan olika program på skolor som inte har dessa "en till en-lösningar". Yrkesförberedande program/yrkesprogram har lägre tillgång än studieförberedande program/högskoleförberedande program, visar observationerna. Det är färre elever på yrkesförberedande program/högskoleförberedande program anser att det används IT-verktyg i undervisningen. De är också mindre benägna att tycka att användandet gynnar deras inläring.

Omkring en tredjedel av skolorna har utvecklat någon form av pedagogisk lärplattform, som de har kommit olika långt i att använda sig av. Få skolor genomför insatser, exempelvis i form av kompetensutveckling, där den pedagogiska användningen av datorerna behandlas, enligt rektorer och lärare. Kompetensutveckling handlar i högre utsträckning om att utveckla lärarnas digitala kompetens, exempelvis i hur olika program kan användas.

Ordbehandling och informationssökning är den användning av datorer som inspektörerna har sett flest exempel på under lektionerna. I enstaka lektioner använder lärare möjligheten att med teknikens hjälp besöka virtuella heliga rum, låta eleverna möta företrädare för olika religioner och andra livsåskådningar, och ta del av religiösa urkunder. De flesta lärare upplever ett behov av kompetensutveckling för att kunna utnyttja dessa möjligheter, visar intervjuerna. Inte bara för att kunna hitta webbplatserna, utan också för att veta hur detta kan användas på ett pedagogisk genomtänkt sätt. I vissa fall saknar religionskunskapslärare möjlighet att använda tekniken, då de genomför undervisningen i salar som ännu inte utrustats med datorer.

Variationen i hur ofta IT-verktyg används inom religionskunskapsundervisningen är större inom skolorna än mellan dem, visar observationerna. Bland eleverna är männen både mer positiva och mer negativa än kvinnorna. Flera lärare har diskuterat om IT-verktygen gör nytta och verkligen hjälper eleverna i deras kunskapsutveckling, eller utgör en distraktionsfaktor. Observationerna visar att kvaliteten i undervisningen beror mer på om lektionen är pedagogiskt strukturerad och innehållet är intressant för eleverna än om datorer används eller inte.

3 | Avslutande diskussion

Granskningen visar att undervisningen i religionskunskap på gymnasieskolan är planerad utifrån kurs- eller ämnesplanen och genomförs pedagogiskt och strukturerat.

Det innebär att många elever får undervisning som tillvaratar deras intresse för ämnet och ger dem möjlighet att nå målen i kursen.

Trots denna övergripande slutsats av granskningen finns det viktiga utvecklingsområden.

3.1 | Analys och fördjupning

Granskningens resultat överensstämmer med resultat från forskning som visar att undervisningen om världsreligionerna fokuserar på att förmedla kunskap om generella uttryck och kännetecken, medan etikundervisningen inte genomförs i en kontext med stark kunskapsbas.¹² Undervisningen i religionskunskap behöver därför utvecklas mot att mer behandla samtida religioners och livsåskådningars uttryck och hur de påverkar människors identiteter. Detta framgår tydligare i ämnesplanen än i kursplanen. Ämnesplanen ska ses som en progression i förhållande till grundskolans kursplan, där det historiska perspektivet återfinns i högre grad. I denna undervisning ska etiska begrepp och modeller användas som en hjälp för eleverna att kunna analysera religioner och livsåskådningar.

Det vanligaste upplägget av kursen där olika världsreligioner, etiken och någon livsåskådning tas upp en i taget ger lärare en falsk trygghet av att eleverna genomfört allt som kursen ska innehålla. Däremot är det långt ifrån

¹² Hedin 2001a

säkert att upplägget gett eleverna möjlighet att utveckla de förmågor som kursen är tänkt att de ska utveckla. Lärarens fokus finns mer på avprickning av vad eleverna gjort än på uppföljning av vad de har lärt. Ett mer tematiskt angreppssätt är framgångsrikt för att planera och genomföra undervisningen så att dessa förmågor utvecklas i och med att de olika momenten då kan berika varandra. Lärare behöver också kunna tydliggöra i muntliga och skriftliga instruktioner hur analyser görs. Det är en förutsättning för att även elever som ännu inte utvecklat sin analysförmåga får hjälp att göra det. En annan förutsättning kan vara hur mycket lärarledd undervisningstid som eleverna har tillgång till. Detta för att övningar av mer filosofisk och reflektiv art ska kunna genomföras, utan att för den skull behöva ge avkall på en stark kunskapsbas och vice versa. Rektorer behöver göra dessa överväganden i samband med tilldelning av antalet timmar till kursen.

3.2 | Utgå mer från elevernas intressen och erfarenheter

Kvaliteten påverkas starkt av att lärare planerar och genomför religionskunskapsundervisningen utifrån de intressen och erfarenheter som den aktuella elevgruppen har.

Lärare tenderar att reducera kursen i elevgrupper där det finns fler elever som har negativa förväntningar och ett uttalat ointresse. Detta blir kontraproduktivt.

Förhållningssättet gynnar varken elevernas möjligheter att bli mer intresserade eller deras möjligheter att nå målen. Bekymmersamt är att läraren i dessa fall prioriterar att använda lektionstiden till att gå igenom grundläggande uttryck och kännetecken, vilket är information som många elever själva kan läsa.

Lärare behöver i stället ägna lektionstiden åt övningar där eleverna får träna upp sina förmågor att analysera utifrån olika tolkningar och perspektiv, vilket är det som enbart vissa elever klarar av att göra på egen hand.

3.3 | Bra undervisning motverkar fördomar

Forskningen visar att det är i elevgrupper där det finns fler elever som har negativa förväntningar och ett uttalat ointresse som det också finns en överrepresentation av elever som uttrycker antisemitiska eller islamofobiska värderingar.¹³ När lärarna väljer att reducera undervisningen för dessa elevgrupper får eleverna mindre möjligheter att få fördomarna nyanserade. Detta är bekymmersamt och lärarna behöver ta mer hänsyn till detta. Inte minst för att forskningen också visar att fördomar förekommer i mindre utsträckning i undervisningsgrupper där lärarna uppmuntrar till kritiskt tänkande. Lärarna behöver därför utveckla sin kompetens och förmåga att hantera grupper där elever har negativa förväntningar av kursen. Då hela skolan har ansvaret att fostra elever till demokratiska medborgare finns en ökad möjlighet att lyckas i uppdraget om lärare samverkar mellan olika kursen och ämnen. En svårighet för lärare är att traditionella läroböcker sällan fokuserar på hur religioner kommer till uttryck i och hur de påverkar människors identiteter.

¹³ Forum för levande historia (2010)

Läroböckerna fokuserar ofta yttre seder och traditioner på bekostnad av det analytiska inslagen.¹⁴ Informationen är ofta så pass summarisk att den är svår att använda för eleverna som källa om de ska jämföra olika religioners likheter och skillnader. För att läromedel ska stödja undervisningen behöver de överensstämma med ämnesplanen och rektorer och religionskunskapslärare behöver prioritera att använda sådant läromedel.

3.4 | Särskilt stöd

I omkring hälften av de besökta skolorna saknas ett strukturerat arbete med särskilt stöd. Det kan handla om att skolan saknar tillgång till specialpedagogisk kompetens, att läraren upplever sig stå ensam i att avgöra vilka stödåtgärder en elev ska ha eller att åtgärdsprogram inte används inom religionskunskapsundervisningen. Här behövs tydligare insatser för att alla elever ska få det stöd de behöver.

Varför inte alla skolor kan ge särskilt stöd i religionskunskap kan ha olika förklaringar. Det kan vara skolor som allmänt sett inte arbetar strukturerat med att följa eleverna och sätt in det stöd som behövs. Det kan också bero på att när resurserna prioriteras kommer ett ämne som religionskunskap långt ner på listan. Det är inte ovanligt att de elever som är i behov av särskilt stöd för att nå betyg i religionskunskapskursen också har stödbehov i andra ämnen. Fokus i skolans arbete med dessa elever läggs på ett mer allmänt plan samt på kurser i engelska, matematik och svenska. Religionskunskapsläraren är inte alltid medveten om de stödinsatser som skolan har bestämt för dessa elever. Rektorerna måste se till att skollagens alla verktyg för särskilt stöd används även inom religionskunskapsundervisningen.

3.5 | IT-verktygen möjlighet

Många skolor framhåller att bristande resurser och långa avstånd omöjliggör studiebesök och liknande inslag, som skulle kunna komplettera undervisningen. En ökad användning av IT-verktyg kan vara en möjlighet att virtuellt genomföra motsvarande besök. För att uppnå det krävs att skolorna satsar på kompetensutveckling där den religionsdidaktiska och pedagogiska användningen av IT fokuseras.

¹⁴ Skolverket (2006)

4 | Syfte och frågeställningar

Granskningens syfte har varit att undersöka hur väl undervisningen genomförs i enlighet med kurs- eller ämnesplanen samt läroplanen.

Granskningen vill även bidra till att utveckla undervisningen i religionskunskap genom att peka på områden som lärare särskilt behöver beakta och förutsättningar som framstår som väsentliga för att uppnå en hög kvalitet i undervisningen, i syfte att höja elevernas måluppfyllelse. Granskningen vill även bidra till implementeringen av ämnesplanen.

Granskningen har haft två övergripande frågeställningar, med underfrågor:

1. Får eleverna undervisning i enlighet med kurs-/ämnesplanen?
 - a) Omfattar undervisningen de tre kunskapsområdena religioner, andra livsåskådningar och etik?
 - b) Omfattar undervisningen faktakunskaper, analys och reflektion?
2. Skapas förutsättningar för hög måluppfyllelse?
 - a) Bearbetas för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen?
 - b) Tillvaratas elevernas erfarenheter, behov och intresse i religionsundervisningen?
 - c) Ges eleverna möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer?
 - d) Får eleverna religionsundervisning i enlighet med läroplanens grundläggande värden så att ämnets inneboende svåra frågor behandlas öppet och sakligt?
 - e) Används IT-verktyg så att de stödjer elevernas kunskapsutveckling i religionskunskapsundervisningen?

5 | Metod och genomförande

Granskningen genomfördes i 28 skolor med kommunal huvudman och 19 med fristående huvudman.

Urvalet gjordes genom att Skolinspektionen tog fram ett slumpmässigt urval av gymnasieskolor i hela Sverige. De skolor som inte skulle genomföra någon kurs i religionskunskap A eller religionskunskap 1 under tidpunkten för granskningen valdes bort.

Före besöket fick lärare svara på hur de arbetar avseende granskningens frågor. Lärarna har också skickat in exempel på termins- och lektionsplaneringar samt på elevuppgifter av olika slag. Vid besöken, som genomfördes under två dagar, observerade två inspektörer lektioner. Den ena fokuserade på eleverna och den andra på läraren. Lektionsobservationerna analyserades sedan utifrån frågeställningarna. Vid slutet av lektionen besvarade samtliga närvarande elever en enkät utifrån dessa frågor. Enkäterna sammanställdes på plats. Resultatet av dem och observationsanalyserna utgjorde grunden för intervjuerna med de religionskunskapslärare som genomförde de observerade lektionerna och med några av de elever som deltog i dem. Totalt har inspektörerna observerat 113 lektioner och 1 913 elever har besvarat enkäterna.

Den övergripande rapportens resultat bygger på de bedömningar som gjorts i skolbesluten och på en sammanställning av samtliga elevenkäter och observationsanalyser.

6 | Referenser

Almén E, Furenhed R, Hartman SG, Skogar B, (2000).	Livstolkning och värdegrund: att undervisa om religion, livsfrågor och etik. Linköping: Univ., Skapande vetande.
Arevik Sten & Hartzell Ove, (2007).	Att göra tänkande synligt: en bok om begreppsbasead undervisning. Stockholm: HLS förlag
Bredänge G, (red.) (2001).	Utbildning i det mångkulturella samhället. Vol. 2, Vetenskap i en mångkulturell och postkolonial värld: frågor och utmaningar. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Univ.
Brömsen K, (2003).	Tolkningar, förhandlingar och tystnader. Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet. Göteborg: Göteborg University
Dahlin O, (2006).	Hur framställs etniska religioner i svenska läromedel? I Lindgren Öden B, & Thalén P, (red.) (2006). Nya mål?: religionsdidaktik i en tid av förändring. Uppsala: Swedish Science Press
Falkevall B, (2010).	Livsfrågor och religionskunskap: en belysning av ett centralt begrepp i svensk religionsdidaktik. Stockholm: Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete, Stockholms universitet
Forum för levande historia (2010).	Den mångtydiga intoleransen – en studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010. Rapportserie 1:2010 (http://www.levandehistoria.se/files/Intoleransrapporten_15nov.pdf tillgänglig 2010-12-14)
Furenhed R, (2000).	Undervisning och förståelse – exemplet religionskunskap. I Almén E, Furenhed R, Hartman SG, Skogar B, (2000) Livstolkning och värdegrund: att undervisa om religion, livsfrågor och etik. Linköping: Univ., Skapande vetande
Goldman R, (1964).	Religious thinking from Childhood to Adolescence. London: Routledge & Kegan Paul
Grimmth M, (1987).	Religious education and human development, Hongkong: McCrimmons
Gunnarsson GJ, (2009).	Från livsåskådning till livstolkning – om religionspedagogisk begreppsutveckling. I Gunnarsson, G. J., Grönlien Zetterqvist, K. & Hartman, S. G. (2009). Livet tillfrågas: teoretiska förutsättningar för en livsfrågeorienterad religionsundervisning. Stockholm: Stockholms universitet
Gunnarsson GJ, Grönlien Zetterqvist K, & Hartman SG, (2009).	Livet tillfrågas: teoretiska förutsättningar för en livsfrågeorienterad religionsundervisning. Stockholm: Stockholms universitet
Hallgren R, (2003).	På jakt efter livets essens: om spekulerande grundskolebarn. Lund: Studentlitteratur
Handbok om Barnkonventionen. 1. uppl. (2008).	Stockholm: UNICEF Sverige

Harms E, (1944).	The development of religious Experience in Children. American Journal of Sociology V: 50 Y: 1944: 112-122
Hedin C, (2001a).	Etik och identitet – undervisning om moral och kulturmönster i den svenska skolan. I Bredänge G, m fl (red.) (2001). Utbildning i det mångkulturella samhället. Vol. 2, Vetenskap i en mångkulturell och postkolonial värld: frågor och utmaningar. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Univ.
Hedin C, (2001b).	Värdegrunden i världsperspektiv: en jämförande översikt över värderingar och livsideal i världens religioner. I Linde G, red. (2001) Värdegrund och svensk etnicitet Lund: Studentlitteratur
Härenstam K, (2006).	En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker. Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?" Stockholm: Skolverket
	The Annual Report of Her Majesty's Chief Inspector of Education, Children's Services and Skills 2010/11. http://www.ofsted.gov.uk/resources/annual-report1011 . Tillgänglig 2012-02-13
Skolverket (2006).	I enlighet med skolans värdegrund? Stockholm: Skolverket
Skolverket (2011).	Kommentarer till gymnasieskolans ämnesplan i religionskunskap. Om ämnet religionskunskap. http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.164904!Menu/article/attachment/Religionskunskap%20-%20kommentarer.pdf Tillgänglig 2012-02-13
Jackson R, (1997).	Religious education: an interpretive approach. London: Hodder & Stoughton

7 | Bilagor

1. Referensgrupp
2. Skolor och kommuner som ingått i granskningen
3. Sammanställning elevenkäten
4. Lästips

Bilaga 1

Referensgrupp

Deltagarlista för referensgruppen

Johan Linder, Skolverket

Kerstin von Brömssen, Göteborgs universitet

Geir Skeie, Stockholms universitet

Bilaga 2

Skolor och kommuner som ingått i granskningen

Skola	Kommun
af Chapmangymnasiet	Karlskrona kommun
Ale gymnasium	Ale kommun
Apelrydskolan *	Båstads kommun
Aranäsgymnasiet	Kungsbacka kommun
Bergska skolan	Finspångs kommun
Blackebergs gymnasium	Stockholms kommun
Bokensolan inom Lapplands gymnasium	Jokkmokks kommun
Bromma gymnasium	Stockholms kommun
Carl Adolph Agardhgymnasiet *	Lunds kommun
Carlforsska gymnasiet	Västerås kommun
Cultus gymnasium *	Uppsala kommun
De Geergymnasiet	Norrköpings kommun
Didaktus Jakobsberg *	Järfälla kommun
Djurgymnasiet *	Stockholms kommun
Drottning Blanka *	Halmstads kommun
Elteknikbranschens gymnasium *	Nyköpings kommun
Finnvedens gymnasieskola	Värnamo kommun
Framtidsgymnasiet *	Göteborgs kommun
Fredrika Bremergymnasiet Erika	Stockholms kommun
Furuhedskolan	Kalix kommun
Fässbergsgymnasiet	Mölndals kommun
Gymnasieskolan	Överkalix kommun
Hagagymnasiet	Norrköpings kommun
Haganässkolan	Älmhults kommun
Holavedsgymnasiet	Tranås kommun
HTS-gymnasiet *	Järfälla kommun
Ingelstadgymnasiet *	Växjö kommun
Jensens gymnasium *	Uppsala kommun
John Bauer Stockholm *	Stockholms kommun
John Bauer Östersund *	Östersunds kommun
Jämtlands gymnasium Wargentín	Östersunds kommun

Skola	Kommun
Katedralskolan	Uppsala kommun
Kunskapsgymnasiet Göteborg *	Göteborgs kommun
Lagmansgymnasiet	Vara kommun
Livets Ords Kristna Gymnasium *	Uppsala kommun
Mega Musik gymnsieskola *	Helsingborgs kommun
Mikael Elias teoretiska gymnasium *	Malmö kommun
Praktiska *	Norrköpings kommun
Peabskolan *	Solna kommun
Per Brahegymnasiet	Jönköpings kommun
Q-gymnasiet för film och musik *	Norrköpings kommun
Rodengymnasiet *	Norrtälje kommun
Skolstaden	Helsingborgs kommun
Sturegymnasiet	Halmstads kommun
Sundsvalls gymnasium	Sundsvalls kommun
Thomasgymnasiet *	Strängnäs kommun
Tullängsskolan	Örebro kommun

* Fristående skola

Bilaga 3

Sammanställning elevenkäten

Fråga 1-2 (Andel elever i procent)	Religion	Livs- åskådning	Etik	Inget av dessa		
1. Jag har på religionslektionerna lärt mig ny fakta jag inte visste tidigare om...	80	65	62	3		
2. Jag har på religionslektionerna fått analysera och reflektera om...	74	62	65	4		

Fråga 3-18 (Andel elever i procent)	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer mycket dåligt	Vet ej
3. Religionslektionernas innehåll är relevant för mig och mitt liv.	19	41	20	7	6	5
4. Det vi lär oss på religionslektionerna känns aktuellt.	33	43	13	5	3	3
5. Läraren har efterfrågat mitt intresse för religionsämnets innehåll.	30	33	15	7	5	8
6. Läraren har efterfrågat mina erfarenheter av religionsämnets innehåll.	23	35	19	8	5	9
7. Vi elever kan påverka innehållet på religionslektionerna det vill säga vad vi ska arbeta med.	32	38	14	7	3	5
8. Vi elever kan påverka arbetssättet på religionslektionerna det vill säga hur vi ska arbeta.	31	41	15	5	3	4
9. Jag vet vilka målen är för kursen religionskunskap.	41	38	11	4	3	2
10. Vi elever får vara med och utvärdera undervisningen fortlöpande.	19	37	22	5	2	14
11. Jag upplever att religionslektionerna behandlar religioner objektivt.	41	32	10	2	1	13
12. På religionslektionerna diskuterar vi områden där det finns olika åsikter.	59	31	3	1	1	4
13. Alla elever möts med respekt av läraren när de uttrycker sina åsikter.	73	17	3	1	1	3
14. Jag har aldrig känt mig kränkt av det någon sagt eller gjort under religionslektionerna.	76	12	4	1	3	3
15. Min lärare ingriper om någon uttalar något som jag upplever som kränkande.	40	21	8	2	2	26

Fråga 3-18 (Andel elever i procent)	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer mycket dåligt	Vet ej
16. Vi använder ofta datorer eller andra IT-verktyg på lektionerna i religion.	23	31	19	10	8	8
17. Användningen av IT-verktyg underlättar mitt lärande i religionskursen.	26	26	20	4	3	11
18. På religionslektionerna har vi pratat om vad det innebär att ha ett kritiskt förhållningssätt till information från olika källor.	27	31	17	5	4	15

Kommentarer och förklaringar:

Fråga 11: Av intervjuerna vet vi att många elever svarade vet ej eftersom de inte förstod ordet objektiv.

Fråga 15: Av intervjuerna vet vi att många elever svarade vet ej eftersom det aldrig inträffat någon sådan situation under en religionslektion.

Bilaga 4

Lästips

Att göra tänkande tänkandet synligt:

en bok om begreppsbasead undervisning. Arevik Sten & Hartzell Ove.

Om ämnet religionskunskap.

Kommentarer till gymnasieskolans ämnesplan i religionskunskap. Skolverket (2011)

<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/amnes-och-laroplaner/rel>

I kvalitetsgranskningen av religionsundervisningen har Skolinspektionen även uppmärksammat användningen av IT-verktyg. Här är några tips för den som vill läsa mer om hur IT kan användas i skolan.

IT i undervisningen

Från wikis till mattefilmer – om IKT i skolan:

Läraryrskommitténs förlag har gett ut denna bok som genom tolv skolreportage ger exempel på hur IT (IKT) kan användas i undervisningen. Boken innehåller både reflektioner från berörda lärare och kommentarer från forskare.

Läs mer eller beställ på

<http://shop.lararforbundetsforlag.se/17-fran-wikis-till-mattefilmer-om-ikt-i-skolan-9789197761529.html>

Datorn i utbildningen:

Stiftelsen Datorn i utbildningen (DiU) ger sedan 1995 ut en tidskrift med samma namn, om IT och lärande. Tidskriften görs av lärare för lärare och kommer ut åtta gånger per år. Många artiklar finns att läsa på nätet. DiU arrangerar också den årligen återkommande konferensen Framtidens lärande för inspiration och erfarenhetsutbyte.

<http://www.diu.se/>

Omvärldsbloggen:

Skolverket står bakom en omvärldsblogg där Stefan Pålsson skriver om utvecklingen i skolan med fokus på IT. Bloggen uppdateras flitigt med vad som händer såväl i Sverige som utomlands och länkar även till en rad intressanta lärarbloggar om IT i undervisningen.

<http://omvard.blogg.skolverket.se/>

IT i skolan:

Skolverket har samlat en mängd resurser för att stödja och stimulera en kreativ och kritisk IT-användning från förskola till vuxenutbildning. Här finns både forskning, reportage och stödmaterial.

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/itiskolan>

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.